

مروری بر رباعی امروز

مصطفی حسن زاده

در میان آشفته بازار نشر و پخش کتاب، بالاخص در حوزه شعر، شنیدن اینکه مجموعه شعری در کمتر از ۳ ماه به چاپ سوم خود رسیده، خبری مسرت بخش و امیدوار کننده است. جلیل صفریگی متولد ۱۳۵۲ ایلام و شاعر برگزیده این استان در جشنواره سال گذشته شعر فجر است. او اگرچه که با غزل و شعر سپید آغاز کرده، اما اکنون به عنوان یکی از شاعران شاخص در جریان رباعی امروز مطرح می‌باشد. استقبال از آخرین کتابش "کم کم کلمه می شوم" که گزینشی از کارهای او در حوزه رباعی است، بهانه‌ی گفت و گوی کوتاه ما با وی شد.

می‌شود- ۲۴ وزن - از خصوصیات مثبت رباعی است. بحر هزج از حسن‌های دیگر رباعی است. این بحر اصولاً به وزن طبیعی گفتار نزدیکتر است؛ ضمن این که رباعی، تنها قالبی است که شاعر مجاز است در هر یک از ۴ مصراع، یکی از اوزان هجده گانه (یا به قول برخی از کارشناسان، اوزان بیست و چهار گانه) را به کار ببرد. دیگر این که وزن رباعی از ۴۸ هجا تشکیل شده است که در قیاس با ۲ نوع شعر کوتاه ژاپنی، یعنی هایکو و تانکا به نتیجه جالبی می‌رسیم: هایکو ۱۷ هجایی و تانکا ۳۱ هجایی است؛ رباعی به اندازه مجموع هایکو و تانکا، هجا دارد که قدرت مانور بیشتری به شاعر می‌دهد.

مهمترین محدودیت رباعی شاید همان مهم‌ترین حسنش باشد، یعنی مینی مال بودنش!- دیگر اینکه حرف زدن و حرف تکراری نزدن در چهار مصراع کار مشکلی است. از همه مهمتر اینکه رباعی نه تنها در ایران که در سراسر جهان به واسطه‌ی رباعی‌های خیام شناخته شده است و قله‌های بزرگی دارد- مثل خیام- برای همین در سایه‌ی قله‌ها ماندن در رباعی کار بسیار سختی است. خیام، مولانا، عطار، بیدل و... از جمله رباعی‌سرایان قهار هستند که حرف تازه‌ای زدن در پیشگاه این بزرگان کاری است کارستان!

رباعی جلیل صفریگی از ابتدا تاکنون

چه سیر تحولی را طی کرده است؟

رباعی صفریگی چیزی جدا از رباعی دیگر هم نسلانش نیست. شاید تلاش برای خود بودن و تکراری نسرودن- دقت کنید: تلاش- رباعی‌اش را متمایز جلوه دهد. من هنوز هم دارم تجربه و تمرین می‌کنم و بی‌تعارف چیزی به رباعی اضافه نکرده‌ام. فقط- به زعم خودم- رباعی‌ام شناسنامه دارد.

آثار منتشره و در دست چاپ؟

تاکنون شش جلد کتاب شعر چاپ کرده‌ام که شامل یک مجموعه شعر سپید، یک مجموعه غزل و چهار مجموعه رباعی هستند. گزیده‌ای از همه‌ی این شعرها با عنوان - واران- در دست چاپ است که به زودی منتشر می‌شود.

کلی هستی می‌پرداخته در حالی که رباعی امروز بیشتر جزیی نگر است تا کلی نگر. تعلیق و گره‌افکنی و گره‌کشایی دیگر جایگاه چندانی در رباعی امروز ندارد و شاعر رباعی سرای امروز به جزیی‌ترین و ابتدایی‌ترین مسایل زندگی انسان



می‌پردازد. سویه‌های تغزلی زبان نیز در رباعی امروز نمود بیشتری یافته‌اند. ضمن اینکه استفاده از مولفه‌ها و پارامترهای شعر سپید به رباعی امروز حیاتی دیگر بخشیده است.

توانایی‌های رباعی، امکانات و محدودیت‌هایش؟

رباعی قالبی کاملاً ایرانی و اصیل است. در جهان امروز که مخاطب کم‌حوصله است، مینیمال بودن رباعی یک حسن محسوب می‌شود. اوزان فراوانی که در رباعی استفاده

چه شد که از سرودن غزل به رباعی روی

آوردید؟

رباعی سرودن را به صورت جدی از سال ۸۲ آغاز کردم. پس از سرودن تعدادی رباعی احساس کردم می‌توانم در این قالب حرفی برای گفتن داشته باشم. البته هنوز هم غزل و شعر سپید می‌گویم ولی دغدغه‌ی اصلی‌ام رباعی است.

ویژگی‌های یک رباعی خوب

چیست؟

پیوستگی فرم و محتوا، تازگی در مضمون، کشف و نوآوری، جزیی نگری، پرهیز از کلیشه و تکرار و نزدیک بودن به زبان گفتار می‌توانند از مشخصه‌های یک رباعی خوب باشند.

وضعیت رباعی امروز را در

قیاس با دیگر قالب‌های شعر

چگونه می‌بینید؟

رباعی هم در کنار سایر قالب‌های شعر فارسی به حیات خودش ادامه می‌دهد. خوشبختانه بعد از انقلاب رویکرد شاعران به رباعی و خلق رباعی‌های زیبا باعث جان گرفتن و رواج بیشتر این قالب شده و امروزه شاعران بیشتری به این قالب کهن فارسی می‌پردازند. فکر می‌کنم نگاه قالبی به شعر درست نیست. هر شعری خوب باشد- در هر قالبی که سروده شده باشد- مورد اقبال و توجه مخاطب قرار می‌گیرد.

تفاوت رباعی امروز با رباعی دیروز؟

رباعی دیروز از نظر فرمی بیشتر به شکل استنتاجی بود. یعنی مقصودم این است که رباعی فارسی، غالباً شکل استنتاجی داشته است: مقدمه، طرح بحث و نتیجه‌گیری، فرم کلی رباعی را تشکیل می‌داده است و نتیجه‌گیری، غایت اصلی رباعی بوده است؛ این یعنی رباعی از آخر به اول سروده می‌شده اما از اول به آخر خوانده می‌شده است. از نظر محتوایی و مضمونی نیز غالباً با صدور حکم و قطعیت همراه بوده و بیشتر به مسایل